

Udsatte familier

Temanummer: Familiepolitik

Artiklen handler om familier, hvor børn ikke udvikler sig som andre børn, og hvor det offentlige griber ind. Pointen er, at familien har stor betydning for et barns udvikling og ikke blot kan splittes mellem forældre og børn. Det sikres ikke ved at opsplitte rettigheder i to grupper, men i stedet at vurdere og forholde sig til, hvordan familien praktiserer afhængighed, gensidighed og forpligtelse. Det er ikke nok med det overvågende og underrettende lys i Barnets lov, men nødvendigt lokalt inddrage velfærdsinstitutionernes arbejde, markedets mange tilbud og ikke mindst arbejdsmarkedets indretning, når et barn skal støttes.

Keywords: udsatte børn, udsatte forældre, udsatte familier, kommuner, journaler, barndom, familiepleje, anbringelser, praktisere familie, underretninger.

Indledning

Der blev i 2024 anvendt knap 21 milliarder kr. på området for udsatte børn og unge (Socialpolitisk Redegørelse 2024, 2025), og i de senere år er beløbet steget mere end udviklingen i den samlede aldersgruppe. I 2024 modtog 44.000 børn under 18 år indsatser i hjemmet, og 12.000 børn var anbragt på en bestemt dato i året (Statistikbanken.dk – BUU tabellerne, 2026). Siden 2015 har tal om indsatser i hjemmet handlet om det enkelte barn og betegnes mindre som familieindsatser. Det reflekterer, at et barn ses som et selvstændigt individ og i mindre omfang som del af en familie.

Der er flere begreber og ord for udsatte børn og unge. Det kan være børn og unge i udsatte positioner, hvor det er positionerne mere end børn, der er i fokus. Det kan være børn, som ikke udvikler sig som sammenlignelige børn. De bliver i juridiske lovtermer til børn med behov for særlig støtte. Begreberne kan imidlertid også handle om processer, hvor børn udsættes. De kan findes tilbage til 1300-tallet, hvor et fattigt barn blev sat ud i håb om, at rige fremmede kom forbi og tog sig af det (Boswell, 1988). Senere kunne børn lægges i fødselsstiftelsens anonyme vugge, som vippede barnet ind til fødselsstiftelsens nonner (Ebsen, 2012). Det er i dag blevet til børn, som påvirkes, rådes, genopdrages, vejledes, tales med osv., og illustrerer de processer, som dels skal hindre dels minimere, at børn kommer over de tærskler, der gør dem til børn med behov for særlig støtte.

**FRANK CLOYD
EBSEN**
freb@kp.dk

Uagtet hvad der vælges af begreber, handler fx Barnets lov om børn, som har vanskeligt ved at klare sig. Nogle gange fordi forældre ikke evner i tilstrækkeligt omfang at tage sig af dem, og andre gange fordi deres funktioner er nedsatte sammenlignet med andre børn. Det udtrykker en karakteristisk, som i Danmark udløser en offentlig vurdering, evt. fulgt af professionel social støtte og i nogle tilfælde anbringelse et andet sted end i den oprindelige familie. Udsathed bliver lig behov for støtte – altså en indgangstærskel (Turney et al., 2024). Men for at nå dertil gennemgår barnet en proces, hvor det undersøges, vurderes og visiteres til støtte. Der tales med forældre og barn, men også personale i daginstitution/skole, i børne-familieafdelingen, sundhedsplejen, psykiatrien osv. Hvert sted er der et sæt af regler for, hvad der skal undersøges, hvad der skal skrives, hvornår det skal skrives, og hvem der skal have noget at vide, hvoraf nogle af kravene er beskrevet og begrundet i lovgivning. Processen er således ikke blot samtaler, men også en blanding af objektive undersøgelser, og ikke mindst professionelles skøn, hvor den samlede vurdering ideelt set er påvirket af, hvad forældre og børnene selv mener.

Det påfaldende er, at tærskelværdi og proces vurderes konkret individuelt for hvert barn og hver forældre samtidig med, at det sker relationelt, når der samles viden om familiens (barn og forældre) relationer til andre. Det er relationer, som leder frem til en beslutning om, hvorvidt et barn overstiger tærsklen for støtte, og for hvilken støtte, der skal ydes. Det rummer et skøn over, hvilke relationer som er centrale, hvor ikke mindst familiens forhold i barndommen spiller en vigtig rolle.

Barndom

Den moderne familie etableres som en ”forsørger-familie” (bread-winner) i løbet af 1800-tallet, hvor far er ”breadwinner” og mor tager sig af hjem og børn (Ebsen, 2012; Løkke, 1998; Løkke & Jacobsen, 1999; Rose, 1999). Etableringen af ”bread-winner”-familien ses som en måde at samle arbejderklassen i familieenheder og derved tage vare på dels den eksisterende produktion, dels på den fremtidige ved at opbygge hjemmet som alternativ til gaden, dels sikrer samfundet mod arbejderklassens oprør. Rose (1999) gør opmærksom på, at familien oprindeligt var et sted, hvor især mor og barn var fredet for statens involvering, og faren kunne rekreere sig til næste dags arbejde.

I slutningen af 1900-tallet er barndommen en anden end 100 år tidligere. Kvinder er i stort omfang kommet på arbejdsmarkedet, og børn i skole. Det er nemmere at blive skilt, og etablere sig i en ny tilværelse (se fx Fallesen & Jensen, 2025). Staten har udbygget en lang række velfærdsinstitutioner (daginstitutioner, ældreinstitutioner, sygehuse, plejehjem, m.m. (Fallesen & Jensen, 2025; Rold Andersen, 1973). Opdragelsen påvirkes af mange produkter, institutioner, råd, rådgivere m.m., som via talrige markedsmekanismer påvirker forældres opfattelser af, hvad der er rigtigt (Akselvoll, 2022; Dencik et al., 2008). Markedet medvirker til at fastholde familien som et centrum,

men ser i stigende omfang barnet som et selvstændigt segment. Udbygningen af velfærdsinstitutioner giver familiens medlemmer større frihed på arbejdsmarkedet, men fører også til, at velfærdsinstitutionerne bliver en større part i opdragelsen af børn. Familien er fortsat et sted, hvor alle medlemmer har en form for frirum fra konkurrence, og kan være noget andet end deltagere på arbejds- eller forbrugsmarkedet (Rosa, 2021). Medlemmerne kan opføre sig uden konkurrence, som de opfatter sig selv og hinanden. Det er et sted – et hjem – hvor børn handler i relation til omverdenen, og tænker over, hvad de kan referere, og hvordan de som medlem af familien fremtræder udadtil (Henze-Pedersen, 2023). Rose (1989) peger på, at nutidens forældre har fået en opdragende rolle uden den lønbetaling, som tidligere gjorde det muligt både at forsørge børn og en hjemmegående voksen.

Defineringen af, hvilke børn kommunen skal tage sig af, og familiens relationer skabes i dag på andre måder end tidligere. Familien er udspændt mellem arbejdsmarked, marked og statens forskellige institutioner, hvoraf en del er rettet mod børn. Det betyder, at hver tid har sin barndom, som noget særligt og tidstypisk (Qvortrup, 2009). Forældre står overfor nye ukendte opgaver sammenlignet med deres egen. Et af de nye fænomener er, at børn i højere grad overvåges, hvilket kan illustreres med de underretninger, som får stor betydning med ”overgrebspakken” fra 2014.

Underretninger

Børns udvikling og udsathed har siden 1905-loven om Forsømte og forbryderske børn og unge været en central del af velfærdsstaten (Bjerre, 2020). Samtidig er langt hovedparten af børn kommet i skole og i daginstitutioner. Familien indgår i dag i tætte relationer med daginstitutionen, skolen og andre forældre, fx formidlet af det digitale system Aula (Akselvoll, 2022). Institutionerne får mulighed for at sammenligne børn og se om nogle adskiller sig fra andre. Det var netop det, som blev fremmet med ændring af Serviceloven fra 2013 (”Overgrebspakken”). Loven forpligtede alle professionelle og kommuner til at underrette om deres bekymringer. Kommunale børne-familieafdelinger skulle følge en række procedurer for behandling, dokumentation og vurdering/kontakt til forældre ved en underretning. Det blev senere fulgt af indførelse af en strafmulighed for ledere, hvis afdeling ikke handlede, når de bekymrede sig om et barn. Målet var at sikre, at de børn, som havde behov for støtte, blev identificeret hurtigere og mere omfattende, end det hidtil var tilfældet.

Iflg. Statistikbanken i Danmarks Statistik (BUU-tabellerne, 2026) er antallet af børn under 18 år, som der underrettes om, steget kraftigt fra 59.000 i 2015 til 98.000 i 2024. Underretninger foregår især mellem offentlige instanser, som aktuelt udgør 73% af underretningerne. Det er 8% af alle børn i alderen 0-18 år, som på et år modtager en underretning. Udfra en særlig kørsel i Danmarks Statistik på underretninger kan det konstateres at 22% af alle børn, som er

født i 2015, har modtaget mindst en underretning de første 10 år af deres liv. En andel, som vil blive større, i takt med at børn fra 2015 bliver mere end 10 år.

Det stigende antal underretninger kommer iflg. Danmarks Statistik primært fra skole og sundhedsvæsen, og som derved gør børn- og ungeforvaltningen opmærksom på et barn. Tallene viser, at der i mindre omfang sker en stigning i sociale indsatser, som foregår i hjemmet, mens barnet bor der – både korte og langvarige indsatser. Derimod ser antallet af anbringelser ud til at være nogenlunde konstant, men dog med et skifte siden år 2000 fra døgninstitutioner/opholdssteder til familiepleje, som godt 2/3 aktuelt befinder sig i.

Underretninger illustrerer en overvågning, hvor velfærdsinstitutioner i højere grad end før trækker linjer for, hvornår et barn adskiller sig så meget fra andre lignende børn, at de har behov for særlig støtte. Måske er det udtryk for en stigning i eksklusionsmekanismer, som udspringer af de mange forandringer, skole og daginstitutioner har været udsat for i de seneste årtier. Måske har udviklingen i psykiatrien haft betydning. Institutionerne ser ud til at flytte normalitetsgrænser ved, at der udtrykkes bekymringer for stadig flere børn. Det er uklart, om forandringen kan tillægges børn og forældre hver for sig, eller skyldes, at familien ændrer sig.

Familien

Der er individuelle partsrettigheder til børn og forældre dels i Barnets lov dels i andre love, og der skal tages stilling til, hvad de i fællesskab som familie magter. Familien er ikke længere en bio-far-mor-børn konstruktion. Der er forældre, der forsvinder, bliver enlige forsørgere, bliver forældre for andres børn, m.m. Familien med børn er ikke kun én type, men mange, som kan forandres gennem et barns barndom (Grumløse & Marschall, 2020). Den bliver mere flydende, hvor rollerne kan fordeles på flere personer. Familie bliver noget, der gøres, og hvor flere kan bidrage. Fx har det betydning, hvis bedsteforældre bidrager på nye måder ved at indgå som netværksplejeforældre for udsatte børn. I England vender tidligere anbragte unge hyppigt tilbage til familien, som kan være en søster, en fætter, en moster og nogle gange også den mor barnet blev anbragt fra (Boddy et al., 2023)

Forældre og børns forskelligartede adfærd, de flydende rollefordelinger og en udvidet familieforståelse, betyder, at det er umuligt at fastlægge familien som en fast størrelse af voksne og børn. I stedet er det at være familie en proces, hvor forskellige bidrager på forskellige tidspunkter. Familien er noget der gøres. Familien bliver til en praksis, som britiske forskere har indkredset med begrebet ”doing family” – praktisere familie (May, 2025; Morgan, 2011). Begrebet kan analytisk opdeles i afhængighed, gensidighed og forpligtelse (Morgan, 2019). I den følgende beskrivelse af, hvad de tre elementer indeholder, tilføjes under hvert punkt eksempler fra en journalundersøgelse af 25 journaler fra 2024-

2025 i projektet ”Hørt eller ej” om inddragelse i beslutning om anbringelser med samtykke (den forventes afleveret i slutningen af 2026).

- Afhængighed er normer, som gør familiens medlemmer afhængige af hinanden (fx ved børneopdragelse, skilsmisser etc.). Afhængigheden er forbundet med forældremyndighed, som giver forældre ansvar for barnets opvækst, og som nogle gange er delt i to som følge af en skilsmisse. Barnet er afhængigt af forældres evne til at sikre og støtte dets udvikling, så det følger andre børn/unge på samme udviklingstrin. Forældre er afhængige af den kærlighed, de udvikler til barnet, og af overfor omgivelserne at vise, at de kan tage sig af det og fungere som andre familier.

I journalundersøgelsen er 18 af de biologiske forældre skilte, og i fem er faren forsvundet. I de langt de fleste har moren ansvaret for barnet. Der er flere eksempler på, at andre slægtninge i den udvidede familie bidrager til at støtte barnet, hvor især bedsteforældre får en rolle fx i 4 tilfælde som netværksplejere.

I gruppen er også forældre, som har så mange udfordringer fx i relation til misbrug, nye kærester og psykisk sygdom, at det hindrer en adækvat støtte til barnet. I nogle tilfælde kan et barns nedsatte funktionsevne øge afhængigheden af forældre og stille større krav til dem, skole og kammerater.

Generelt gælder, at anbragte børn bliver afhængige familieplejere og pædagoger på institutioner, som de ikke kender, og som skal fylde de roller ud, som normalt fyldes ud af forældre.

- Gensidighed er at indgå i uegennyttige relationer til andre. Det kan være ægtefælle, børn, søskende, venner o.l. Det rummer et valg af, hvilke relationer der opfattes som private og vigtige, og er et sted, hvor man har frihed til at vise sig indadtil – være sig selv. Gensidighed viser sig på måder, som ikke vises i andre sammenhænge. Det kan være som fysisk berøring, praktisk hjælp, samtale, spil, gestik, udseende m.m. Det handler om familiemedlemmernes handlinger indenfor et hjemms fire vægge.

For de udsatte børn kan der ses en opdeling, hvor de mindreårige formulerer et ønske om at blive sammen med forældre, og hvor forældre overfor barnet viser deres sorg over ikke at kunne tage sig af dem, når de anbringes. Forældre udtrykker en kærlighed og gensidighed, hvor de ubetinget søger at drage omsorg for deres barn.

For de unge, der anbringes, er der tale om et opgør, hvor forældre gennem deres levevis har gjort det svært for de unge at få lov til at leve deres eget liv. De unge er oprørte over forældrenes manglende gensidighed og evne til at støtte og vejlede dem ud i et selvstændigt liv. De er ofte vrede på kommunen for ikke at gribe ind og støtte dem og familien i tide. Nogle kæmper selv med forskellige ungdomsproblemer som misbrug og ensomhed, men vil for de fleste væk fra forældrene, da gensidigheden er forsvundet.

- Forpligtelser er, når familiens medlemmer forpligtes til at støtte og vejlede, og nogle får betydning afhængig af typen af udfordringer, som skal løses.

For de udsatte børn forpligter nogle bedsteforældre sig ved at blive netværksfamilieplejere, samtidig med at de fortsætter kontakten til deres søn eller datter. I et tilfælde, hvor et barns far er væk, bor et barn i to måneder på skift hos et halvt dusin forskellige familiemedlemmer, inden en familiepleje falder på plads i familien. Andre måder at forpligte sig på er, når en kæreste tager med til møder med kommunen, eller når et barn tages med på ferie af andre familiemedlemmer, ses en gang om måneden m.m.

De tre dele anskueliggør, hvordan familie praktiseres. Det fremgår af journalerne, at kommunen og socialrådgiverne ikke kun undersøger forældre og barn, men undersøger familiens evne til at virke som familie, der kan støtte et barn i tilstrækkelig grad. Journalerne viser, at der ses på relationer. Hvis familiens praksis ikke vurderes tilstrækkeligt for et barns udvikling og trivsel, tilrettelægges en proces, hvor dens medlemmer på forskellig vis informeres og inddrages. Beslutningen om anbringelse søges på den måde begrundet i journalerne, som netop derfor må siges at give et billede af myndighedernes opfattelse. Den behøver ikke at være i overensstemmelse med forældre og barns oplevelse, men er grænsen for, hvad der kan uddrages af journalerne.

Familie, tærskelværdi og relation

Den praksis, vi har haft adgang til, viser, at socialrådgivere ser på udfordringer med at praktisere familie, når sagens informationer samles til beslutninger i forhold til tærskelværdier først om adgang og dernæst om adgang til hvilke indsatser, herunder anbringelse. Det er familiens evne til at fungere som familie og især evnen til at sikre, at et barn trives og udvikles, som vurderes, når der evt. efterfølgende træffes beslutning om mulig støtte i hjemmet eller anbringelse.

Det er afhængighed, gensidighed og forpligtelse, der undersøges og forbindes med mulige løsninger. Der sker en sammenkobling mellem en families relationer og evne til at fungere for barnets bedste. En af de relationer, som trådte frem i journalmaterialet, var bedsteforældre som en del af den udvidede familie, som stort set var de eneste, der forpligtede sig og påtog sig et ansvar, når de blev netværksfamilie. Det var ikke naboen, andre slægtninge eller professionelle. Det betyder, at det er socialrådgiveren og kontaktpersonen (til familie eller barn), som spiller en rolle for at vurdere familien i relation til skole, daginstitution, fritid, naboskab m.m. Det er ikke familiens relationer til andre, men i høj grad til sig selv, der kommer i fokus, og en relation, der dels skaffer information til tærskelværdierne, dels kan være udviklende i sig selv og i bedste fald støtte børn og forældre i at blive sammen som familie (se fx Ferguson, 2026)

Samspeilet mellem tærskelværdier og relationer er ikke enkelt. Tærskelværdier kan variere afhængigt af kommunens økonomi, hvilke sociale indsatser kommunen politisk og økonomisk giver adgang til. Det bliver kombineret med socialrådgivere og kontaktpersoners holdninger og forståelser. Kommunens myndighed skal dokumenteres, når beslutningen om anbringelse træffes, hvilket giver en særlig type relationer til familie og barn. En anden type relationer udspringer af familiens egne handlinger, som udvikler sig parallelt med og lovmæssigt udenfor kommunens børne-familiearbejde. Det er relationer til den øvrige omverden, som kan være arbejdsmarkedet, herunder indkomster og fattigdom. Det handler om adgang til forbrugermarkedets boliger, madvarer, fritid, tøj, elektronik o.l. Og det handler om staten og markedets talrige anbefalinger af, hvad det gode børneliv er. Begge typer af relationer har stor betydning for familier med børn, som ikke trives og udvikles som andre børn. Det er imidlertid kommunernes opgave, at sikre barnets bedste gennem støtte og samarbejde med familien, og de bruger hvert år 21 milliarder kroner på at få det til at lykkes. Spørgsmålet er, om det er tilstrækkeligt? Men også om det er muligt, når Folketinget løbende ændrer love, øger kravet om underretninger og laver en barnets lov på 214 paragraffer, der primært fokuserer på barnets rettigheder frem for forældrenes. Måske skal der i stedet sigtes på at føre og formulere en familiepolitik, som tager højde for, hvad det vil sige af at gøre – praktisere – familie i et moderne samfund nu og fremover.

Referencer

- Akselvoll, M.Ø. (2022). *Det grænseløse forældreskab*. Dansk Psykologisk Forlag, København.
- Bjerre, C. (2020). *Når staten er far og mor . Børneværnets anbringelser af børn i Danmark , 1905-1975*. SDU Forlag og Ph.d. afhandling Syddansk Universitet.
- Boddy, J., Hannahan, F. & Wheeler, B. (2023). *Thinking through family - Narratives of care experienced lives*. Bristol University Press.
- Boswell, J. (1988). *The kindness of strangers - the abandonment of children in western europe from late antiquity to the renaissance*.
- Dencik, L., Jørgensen, P.S. & Sommer, D. (2008). *Familie og børn i en opbrudstid*. Hans Reitzels Forlag.
- Ebsen, F. (2012). *Udsat til børneforsorg - om etablering af familiepleje, børneanstalter og indsats i hjemme for udsatte børn i Danmark* (Lund dissertations). Mediatryck, Lunds universitet.
- Fallesen, P. & Jensen, B. (2025). *Hvad ved vi om familien og dens betydning for samfund og trivsel*. Rapport fra ROCKWOOL Fonden.
- Ferguson, H. (2026). *Making child protection work*. Policy Press.
- Grumløse, S.P. & Marschall, A. (2020). *Familie i medgang og modgang*. Hans Reitzel, København.
- Henze-Pedersen, S. (2023). Ethical Practices of the Family Child. *Sociology*, 57(4), s. 733–748. <https://doi.org/10.1177/00380385221112246>
- Løkke, A. (1998). Døden i barndommen - Spædbørnsdødelighed og moderniseringsprocesser i Danmark 1800 til 1920. Gyldendal, København.
- Løkke, A. & Jacobsen, A.F. (1999). *Familieliv i Danmark fra 1550-2000*. Systime, Århus.
- May, V. (2025). *Familjer*. Studentlitteratur.
- Morgan, D.H.J. (2011). *Rethinking Family Practices*. Palgrave-Macmillan.
- Morgan, D.H.J. (2019). Family Troubles, Troubling Families, and Family Practices. *Journal of Family Issues*, 40(16), s. 2225–2238. <https://doi.org/10.1177/0192513X19848799>
- Qvortrup, J. (2009). Childhood as a structural form. I J. Qvortrup, W.A. Corsaro & M.S. Honig (red.), *The Palgrave handbook of childhood studies*. Palgrave.
- Rold Andersen, B. (1973). *Grundprincipper i socialpolitikken*. Nyt Socialt Bibliotek. Det danske Forlag.
- Rosa, H. (2021). *Resonans - En sociologi om forholdet til verden*. Eksistensen.
- Rose, N. (1999). *Governing of the soul - The shaping of the private self* (2. udgave). Free association books, London.
- Socialpolitisk Redegørelse 2024* (2025).

Turney, D., Alfandari, R., Taylor, B.J., Ghanem, C., Helm, D., Lyons, O., Leary, D.O., Ebsen, F. & Bertotti, T. (2024). Threshold Decisions in Social Work : Using

Theory to Support Practice. *British Journal of Social Work*, s. 1–18.